

Dupliek

In de reactie van Carlo van Praag en Paul Tesser op mijn artikel in het aprilnummer van *Socialisme &*

Democratie komt de volgende sleutelzin voor: 'Onderzoeksresultaten wijzen uit dat de prestaties van leerlingen uit achterstandsgroepen met deze aanpak substantieel zijn te verbeteren, maar Van der Zwan is niet overtuigd'. Op 'deze aanpak' die door Paul Tesser in eerdere publicaties is verdedigd, richt zich inderdaad mijn kritiek. Die kritiek is overigens gebaseerd op onderzoeksresultaten aan de hand waarvan ik meen de beweringen van Tesser te kunnen weerleggen.

De aanpak die Tesser voorstaat is blijkens zijn eerdere publicaties gebaseerd op de volgende stellingen:

1. De manifeste verschillen in Cito-scores tussen scholen die wat de populatie van leerlingen betreft vergelijkbaar zijn, zijn groot en zij reflecteren kwaliteitsverschillen tussen scholen.
2. Die kwaliteitsverschillen zijn te duiden als verschillen in effectiviteit die terug te voeren zijn op de basisfactoren die de effectiviteit van een school uitmaken.
3. Verbeteringsprogramma's die mede op basis hiervan zijn ontwikkeld werpen significante resultaten af.
4. In dit licht bezien is het onbegrijpelijk dat deze verbeteringsprogramma's niet op bredere schaal worden toegepast.

ARIE VAN DER ZWAN

Mijn onderzoeksresultaten die gebaseerd zijn op een doorlichting van de situatie en ontwikkeling in het Rot-

terdamse basisonderwijs waar van de gegevens ruim beschikbaar zijn, geven aanleiding tot de volgende contra's:

Ad 1. De verschillen in Cito-scores tussen scholen met vergelijkbare leerlingpopulatie worden door Tesser c.s. overschat. Dat komt doordat ze zich op jaarcijfers baseren. Indien de Cito-scores over meerdere jaren beschouwd worden, blijken de verschillen veel kleiner. Indien dan ook nog de aanwijsbare buurteffecten verdisconteerd worden, blijken de resterende verschillen tussen achterstandsscholen beperkt.

Ad 2. De duiding door Tesser c.s. van de verschillen in Cito-scores tussen scholen als kwaliteitsverschillen berust op een aanname die onbewezen is. Voor de Rotterdamse basisscholen heb ik ter toetsing van deze aanname een verband gelegd tussen de door de onderwijsinspectie gegeven kwaliteitsoordelen over scholen en hun resultaten. Dat verband laat zien dat er geen enkele positieve relatie tussen deze twee valt aan te geven. Hetzelfde geldt voor de kwaliteitsoordelen van schoolbegeleiders.

Ad 3. De verbeteringsprogramma's waarop Tesser c.s. zich beroepen blijken veel minder effectief dan zij suggeren. Het zogenoemde KEA-experiment dat van Rotterdamse origine is, laat helemaal geen effecten zien. Ook de Algemene Re-

kenkamer komt in een recent gedegen onderzoek met betrekking tot de andere door Tesser voorgestane programma's tot de conclusie dat het onderwijsachterstandenbeleid geen blijvende resultaten heeft laten zien. De relativering van de Cito-scores als criterium voor effectiviteit door Van Praag en Tesser lijkt me in dit verband zwak. Hun empirische analyses zijn er notabene voor een groot deel aan opgehangen maar de Cito-score is bovendien een belangrijk richtsnoer voor de verdere schoolcarrière van leerlingen bij de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs.

Ad 4. Voor de toepassing op brede schaal van de door Tesser c.s. voorgestane verbeteringsprogramma's bestaat geen grondslag. Het opdringen hiervan aan het onderwijs door onderwijsbeleidsmakers die hiertoe aan de geldkraan draaien, moet als *averechts* worden aangemerkt.

Het is jammer dat Van Praag en Tesser in hun reactie over deze kernkwesaties heen lopen. Evenmin hebben ze oog voor de negatieve gevolgen van een beleid waarin de overheid zich zonder deugdelijke basis direct mengt in de wijze waarop individuele scholen hun onderwijs inrichten. De wet geeft de inspectie de bevoegdheid de deugdelijkheid ervan te beoordelen en hierbij corrigerend op te treden, maar verder reiken de bevoegdheden thans niet. De recente beleidsvoornemens van Minister Hermans van Onderwijs om de inspectie mede te gaan laten oordelen over de wijze waarop scholen lesgeven, stuiten volgens een recente uitspraak van de Raad van State op grondwettelijke bezwaren. Hierdoor zou de vrijheid van onderwijs worden aangetast.

Is dit een pleidooi voor *laissez faire*? Allerm minst: van een adequaat voorwaardenscheppend beleid kan grote kracht en stimulans op de onderwijswereld uitgaan. Inmenging in de wijze van lesgeven leidt onvermijdelijk tot verstarring.

De reactie van Evelyn Ersanilli en Kai Pattipilohy richt zich op een ander deel van mijn artikel waarin ik de stelling verdedig dat de hedendaagse beleidsmakers zich te veel fixeren op de individualisering van sociale vraagstukken. De emancipatie van minderheden is niet alleen een kwestie van individuele maar ook van collectieve stijging. Voor de individuele stijging mag het onderwijs bij uitstek de route zijn, maar het probleem van de achterstandsgroepen is nu juist dat deze route voor de meesten van hen

niet goed begaanbaar is.

Dit vraagstuk is allerm minst nieuw en het ligt volgens mij dan ook voor de hand om te zien wat hierover in de oudere literatuur aan inzichten vergaard is. In mijn artikel geef ik een samenvatting van de diagnose van de achterstandsproblematiek die mij nu juist trof door zijn scherpte en actualiteit, ook al stamt die uit de jaren vijftig. De kern hiervan is dat de achterstand niet als een etnisch maar als een sociaal fenomeen gediagnostiseerd wordt. Mijn critici lijkt dit ontgaan te zijn. Ze spreken in hun bijdrage consequent van etnische emancipatiebewegingen terwijl ik juist een sociale emancipatie-beweging voorsta. Ik meen dat mijn artikel op dit punt niet voor een andere uitleg vatbaar is. Deze controverse, namelijk achterstandsproblematiek als etnisch en cultureel dan wel als sociaal vraagstuk op te vatten, heeft een lange geschiedenis. Het geldt voor de arbeidersklasse die lange tijd als cultureel ongelijkwaardig is beschouwd maar bijvoorbeeld ook voor de achterstelling van Vlamingen ten opzichte van Walen in het België van de 19^e eeuw. Het is de grote verdienste van socialistische leiders als Camille Huysmans in Vlaanderen geweest dat ze de achterstand van de Vlamingen als een sociaal vraagstuk hebben opgevat en hun aanpak hierop hebben gebaseerd. Het doorslaggevend succes van de Vlaamse emancipatie heeft laten zien hoe zeer ze het gelijk aan hun kant hadden. 'Zijn de tijden veranderd en de problemen en oplossingen ook', zoals Ersanilli en Pattipilohy beweren?

De wetenschap tracht nu juist te generaliseren over tijdvakken en culturen heen. Dat is niet altijd mogelijk, maar het is voorbarig om het bij voorbaat uit te sluiten. Zo gaan mijn critici er ten onrechte vanuit dat de oudere literatuur waaraan ik op dit punt refereerde uitsluitend op de emancipatie van de Nederlandse arbeidersklasse gebaseerd zou zijn. Niets is minder waar, de ervaringen in de klassieke emigratielanden als Amerika en Israël staan er centraal in. Het is kortzichtig en modieus deze inzichten als achterhaald af te doen. Op dit punt schaar ik mij graag aan de zijde van de filosoof Rein de Wilde die in zijn recente oratie in Maastricht fulmineert tegen vernieuwing ten koste van alles: '(...) er is nog maar één tegenstelling: die tussen vernieuwing en traditie, want er moet koste wat het kost vernieuwd worden. De ondernemer is modernist geworden in die zin dat hij staat voor voortdurende vernieuwing, en de modernist is ondernemer geworden, dat wil zeggen: de academicus of de kunstenaar moet voor-

taan dwangmatig vernieuwen en zich richten op de markt. Pas als je ondernemer bent, ben je bij de tijd'¹

De Nederlandse samenleving is niet de eerste die met pluraliteit te maken krijgt. Het kan geen kwaad om oog te hebben voor ervaringen die hiermee in andere landen in andere tijdvakken zijn opgedaan. Dat sociale verheffing van de etnische minderheden de sleutel vormt voor hun succesvolle integratie lijkt me op grond hiervan een uitgemaakte zaak. Het is een open kwestie of gestuurde interculturalisatie hieraan een bijdrage kan leveren. Dat culturele elementen van de minderheden in onze cultuur worden opgenomen valt alleszins te verwachten en de eerste tekenen hiervan zijn al zichtbaar. Maar als het waar is dat cultuur een teer weefsel is, in de loop van eeuwen gewoven, en waarop de moderne technologie en industrialisatie mede hun stempel hebben gezet, dan valt niet in te zien dat interculturalisatie zich aan dit langzame groeiproces zal weten te onttrekken. Aangezien de nieuwkomers voor het merendeel afkomstig zijn uit culturen waarop de moderne tech-

nologie nog geen stempel gezet heeft, zullen zij zich hier aan de voor hen nieuwe dominante cultuur moeten aanpassen. Dit is een objectieve noodzaak en niet ingegeven door de gedachte 'wij wonen hier al en wij weten hoe jullie hier moeten leven'. Interculturalisatie is in elk geval geen instant-oplossing, wat de intellectuele ondernemers van vandaag ons ook willen doen geloven.

1. *De Groene Amsterdammer*, 7 juli 2001

Als gevolg van intensieve eindredactionele bewerking van het artikel van Arie van der Zwan in het aprilnummer is de annotatie minder accuraat geworden. Noot 7 uit dit artikel, die verwijst naar een bijdrage van Paul Tesser van het SCP als bron van empirische analyse, is daardoor enigszins verwijderd geraakt van de tekstdelen, zoals door Van Praag en Tesser in hun reactie genoemd. Ons past excuses aan de auteur en zijn bron.

De redactie